

Date: 19th June-2026

**RASMLI VA VIZUAL MODELLASHTIRISH ASOSIDA MATNLI
MASALALARNI O‘QITISH METODIKASI**

Ahrorova Maftuna Ro‘Zimurod qizi
Xalqaro Nordik Universiteti 1-kurs magistri

Annotatsiya: Ushbu tezisda boshlang‘ich sinf o‘quvchilariga matnli masalalarni o‘qitishda rasmlil va vizual modellashtirish texnologiyalaridan foydalanish metodikasi yoritiladi. Zamonaviy ta‘lim jarayonida o‘quvchilarning mantiqiy fikrlashi, muammoni tahlil qilish va mustaqil yechim topish ko‘nikmalarini rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etadi. Shu nuqtayi nazardan, vizual vositalar (rasmlar, sxemalar, diagrammalar, modellar) orqali o‘qitish o‘quvchilarda mavzuni tez va samarali tushunishga xizmat qiladi. Tezisda mazkur metodning pedagogik asoslari, uning afzalliklari hamda o‘quv jarayonidagi samaradorligi ilmiy jihatdan tahlil qilinadi.

Kalit so‘zlar: vizual modellashtirish, matnli masala, boshlang‘ich ta‘lim, rasmlil metod, pedagogik texnologiya, mantiqiy fikrlash, o‘qitish metodikasi.

Kirish

Bugungi kunda ta‘lim tizimida o‘quvchilarning faqat bilim olishiga emas, balki ularni amaliyotda qo‘llay olishiga katta e‘tibor qaratilmoqda. Ayniqsa, boshlang‘ich sinf matematika fanida matnli masalalarni yechish o‘quvchilarda mantiqiy fikrlash, tahlil qilish va xulosa chiqarish ko‘nikmalarini shakllantiruvchi muhim vosita hisoblanadi.

Biroq amaliy tajribalar shuni ko‘rsatadiki, ko‘plab o‘quvchilar matnli masalalarni tushunishda qiyinchiliklarga duch keladilar. Buning asosiy sababi-masaladagi ma‘lumotlarni tasavvur qilish va ularni real modelga aylantira olmaslikdir. Shu sababli ta‘lim jarayoniga rasmlil va vizual modellashtirish usullarini joriy etish dolzarb pedagogik muammolardan biri hisoblanadi.

Vizual modellashtirish o‘quvchilarga murakkab matematik mazmunni sodda tasvirlar, chizmalar va sxemalar orqali tushunishga yordam beradi. Bu esa nafaqat o‘quvchilarning faolligini oshiradi, balki ularning mustaqil fikrlashini ham rivojlantiradi.

Mavzuning dolzarbligi. Bugungi ta‘lim tizimida boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining matematik savodxonligini oshirish, ularning mantiqiy va tanqidiy fikrlashini rivojlantirish eng muhim vazifalardan biridir. Ayniqsa, matnli masalalarni yechish jarayoni o‘quvchilardan nafaqat hisob-kitobni, balki masalani to‘g‘ri tushunish, tahlil qilish va modelga aylantirishni talab etadi.

Amaliy kuzatuvlar shuni ko‘rsatadiki, ko‘plab o‘quvchilar matnli masalalardagi ma‘lumotlarni tasavvur qilishda qiynaladilar. Bu esa ularning masalani noto‘g‘ri yechishiga yoki umuman yecha olmasligiga olib keladi. Shu sababli ta‘lim jarayonida rasmlil va vizual modellashtirish usullarini qo‘llash dolzarb pedagogik muammolardan biri hisoblanadi.

Date: 19th June-2026

Vizual yondashuv o'quvchilarga murakkab matematik tushunchalarni sodda va aniq tasvirlar orqali tushunishga yordam beradi. Bu esa ta'lim samaradorligini oshiradi va o'quvchilarda mustaqil fikrlash ko'nikmasini rivojlantiradi.

Ilmiy asoslari. Ushbu metodik yondashuv bir nechta pedagogik va psixologik nazariyalarga asoslanadi. Jumladan:

- Ko'rgazmalilik tamoyili (didaktika)- o'quv materialini vizual vositalar orqali taqdim etish o'zlashtirish jarayonini tezlashtiradi.
- Konstruktivistik yondashuv- o'quvchi bilimni tayyor holda olmaydi, balki uni mustaqil ravishda quradi; vizual modellashtirish bu jarayonni qo'llab-quvvatlaydi.
- Piajetning kognitiv rivojlanish nazariyasi- boshlang'ich sinf o'quvchilari konkret tasvirlar orqali yaxshiroq fikrlaydi, shuning uchun rasmlar modellar samarali hisoblanadi.
- Vygotskiy nazariyasi (yaqin rivojlanish zonasi)-o'qituvchi yordamida vizual vositalar orqali murakkab masalalar bosqichma-bosqich o'zlashtiriladi.

Shuningdek, zamonaviy pedagogik texnologiyalar ham vizual o'qitishning samaradorligini tasdiqlaydi. Rasm, sxema, diagramma va modellar o'quvchilarning diqqatini jamlash, tushunishni osonlashtirish va xotirada saqlashni kuchaytiradi.

Ushbu tezisning asosiy maqsadi- boshlang'ich sinf matematika darslarida matnli masalalarni o'qitishda rasmlar va vizual modellashtirish usullaridan foydalanishning samaradorligini ilmiy asoslash va amaliy jihatdan yoritishdan iborat. Shuningdek, o'quvchilarning mantiqiy fikrlashini rivojlantirishga xizmat qiluvchi vizual metodik yondashuvlarni aniqlash va ularni ta'lim jarayoniga tatbiq etish ko'zda tutiladi.

Ushbu maqsadga erishish uchun quyidagi vazifalar belgilandi:

- Matnli masalalarni o'qitish jarayonida mavjud muammolarni tahlil qilish;
- Rasmlar va vizual modellashtirish tushunchasining pedagogik mohiyatini o'rganish;
- Boshlang'ich sinf o'quvchilarining yosh xususiyatlarini hisobga olgan holda vizual metodlarni aniqlash;
- Vizual modellashtirishning o'quvchilar bilimni oshirishdagi rolini tahlil qilish;
- Amaliy dars jarayonida rasmlar metodlardan foydalanish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqish;
- O'quvchilarning mustaqil fikrlash va masala yechish ko'nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan metodik yondashuvlarni taklif etish.

Rasmlar va vizual modellashtirish tushunchasi

Rasmlar va vizual modellashtirish- bu o'quv materialini chizmalar, rasmlar, sxemalar, diagrammalar va turli grafik tasvirlar yordamida ifodalash usulidir. Matnli masalalarni o'qitishda ushbu metod o'quvchilarga masala shartini ko'z oldida jonlantirish va uni aniq matematik modelga aylantirish imkonini beradi.

Metodik yondashuvning bosqichlari

Date: 19th June-2026

Matnli masalalarni vizual modellashtirish asosida o'rgatish quyidagi bosqichlarda amalga oshiriladi:

1. Masalani o'qish va tushunish- o'quvchi matnni diqqat bilan o'qiydi.
2. Asosiy ma'lumotlarni ajratish- berilgan va topilishi kerak bo'lgan ma'lumotlar aniqlanadi.
3. Vizual model yaratish- masala sharti rasm, chizma yoki sxema ko'rinishida ifodalanadi.
4. Matematik ifodaga o'tkazish- model asosida tenglama yoki arifmetik ifoda tuziladi.
5. Yechimni topish- hisob-kitob bajariladi.
6. Natijani tekshirish va tahlil qilish- javobning to'g'riligi baholanadi.

Amaliy ahamiyati

- Vizual modellashtirish o'quvchilarda quyidagi ko'nikmalarni rivojlantiradi:
- Masalani tez va to'g'ri tushunish;
- Mantiqiy fikrlashni shakllantirish;
- Tahlil qilish va umimlashtirish qobiliyatini oshirish;
- Mustaqil yechim topishga o'rgatish;
- Matematika faniga qiziqishni kuchaytirish.

Dars jarayonida metodni qo'llash

Boshlang'ich sinf matematika darslarida matnli masalalarni rasmi va vizual modellashtirish asosida o'qitish quyidagi amaliy dars namunasi orqali ko'rsatib beriladi:

Masala namunasi. Birinchi savatda 10 kg, ikkinchi savatda 8 kg, uchinchi savatda ? kg, jami 28 kg olma bor. Uchinchi savatda necha kilogramm olma bor?

Vizual model

O'quvchilar masalani quyidagi ko'rinishda tasavvur qiladi:

Birinchi savatda 10 kg olma

Ikkinchi savatda 8 kg olma

Uchinchi savatda ? kg

Jami 28 kg olma

Bu tasvir orqali o'quvchi masala mazmunini ko'z oldida jonlantiradi.

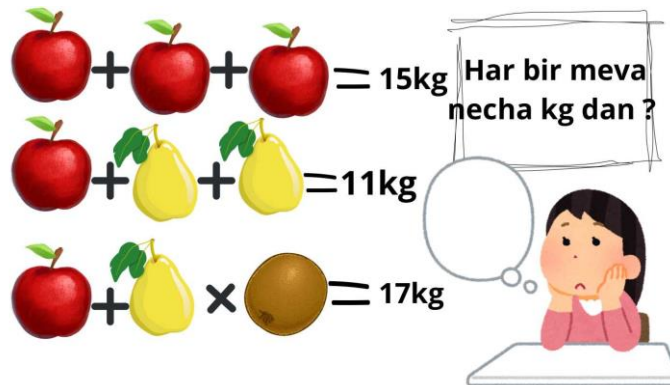
Yechim jarayoni

Date: 19th June-2026

Yechish: $28 - (10 + 8) = 10$

Javob: Uchinchi savatda 10 kg olma bor.

Yana bir vizual model

Metodning natijasi

Vizual model orqali o'quvchilar:

- Masalani tez tushunadi;
- Hisoblashni to'g'ri bajaradi;
- Mantiqiy bog'lanishni anglaydi;
- Mustaqil ishlashga o'rganadi.

Xulosa qilib aytganda, rasmlari va vizual modellash asosida matnli masalalarni o'qitish boshlang'ich sinf o'quvchilarining matematik bilimlarini samarali shakllantirishda muhim pedagogik ahamiyatga ega. Ushbu metod o'quvchilarning masalani tez tushunishi, uni vizual tasavvur qilishi va mantiqiy fikrlashini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Vizual yondashuv orqali o'quvchilar murakkab matematik mazmunni sodda ko'rinishda qabul qiladi, bu esa ularning darsga qiziqishini oshiradi va mustaqil ishlash ko'nikmalarini shakllantiradi. Shuningdek, bu metod o'qituvchiga ham dars jarayonini yanada samarali va interfaol tashkil etish imkonini beradi.

Umuman olganda, rasmlari va vizual modellash zamonaviy ta'lim jarayonida matematikani o'qitish sifatini oshiruvchi muhim innovatsion yondashuvlardan biri hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi boshlang'ich ta'lim davlat ta'lim standarti.- Toshkent, 2021.
 2. Matematika: 1-4-sinf darsliklari.- O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi nashri.
 3. Piaje J. The Psychology of Intelligence. - London: Routledge, 1950.
 4. Vygotsky L. S. Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes. - Harvard University Press, 1978.
 5. Musayeva M. O. "Tezis qanday yoziladi?" // Pedagog International Research Journal. - 2022.
 6. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar va ularni ta'lim jarayonida qo'llash. - Metodik qo'llanma, Toshkent, 2020.
 7. Shodiyev A. "Boshlang'ich ta'limda innovatsion texnologiyalar". -Toshkent, 2019.
- Internet resurslar: <https://pedagoglar.uz>, <https://ziyonet.uz>